

Rekentoets ER VO 2018-2019

De aangepaste rekentoets voor leerlingen met ernstige rekenproblemen of dyscalculie

1 Beschrijving rekentoets ER

De rekentoetsen 2ER en 3ER zijn officiële rekentoetsen die de leerling met een ernstig rekenprobleem of dyscalculie in het voortgezet onderwijs kan maken in plaats van de rekentoets 2F of 3F. In het schooljaar 2018-2019 zal ook weer de pilot plaatsvinden met de rekentoets 2A-ER, deze rekentoets is voor de leerling op vmbo-bb niveau met een ernstig rekenprobleem of dyscalculie. *Zie ook 1.2.*

1.1 De aangepaste toets, hulpmiddelen en afnamecondities

De vmbo-leerling met ernstige rekenproblemen of dyscalculie kan de rekentoets 2ER maken in plaats van de 2F-toets. De havo-/vwo-leerling met ernstige rekenproblemen of dyscalculie kan de rekentoets 3ER maken in plaats van de 3F-toets.

De 2ER-toets is op het referentieniveau 2F en de 3ER-toets op het referentieniveau 3F. De rekentoets ER is daardoor geen gemakkelijker toets, maar de opgaven in de rekentoets ER zijn deels aangepast zodat de leerling beter kan laten zien waartoe hij in staat is en niet bij elke opgave vastloopt vanwege zijn beperking. De rekentoets ER is in elke afnameperiode op een beperkt aantal dagen beschikbaar. Het aantal kandidaten voor de ER-toetsen is zeer laag, daarom worden er maar een paar varianten van gemaakt. Omdat de geheimhouding gewaarborgd moet worden, worden deze varianten maar op twee dagen per afnameperiode aangeboden in Facet. *Zie ook 1.8.*

Bij de rekentoets ER mag de leerling bij alle opgaven een rekenmachine gebruiken. Dat kan de ingebouwde rekenmachine zijn, maar de leerling mag ook een eigen rekenmachine gebruiken. De opgaven zijn aan het gebruik van de rekenmachine aangepast. Een opgave die met de rekenmachine geen zinvolle rekenactiviteit meer meet, vervalt. *Zie ook 2.1 en 4.2.*

Bij de rekentoets ER mag de leerling bij alle opgaven de door het College voor Toetsen en Examens (hierna: CvTE) vastgestelde reken-/formulekaarten gebruiken. De kaarten kunnen worden gezien als rekenhulp en kladpapier. Alle standardeisen ten aanzien van kladpapier gelden: dat betekent inname en vernietiging na afloop van de toets. *Zie ook 2.2 en 4.3.*

De rekentoets ER bestaat uit 30 opgaven. Heen en weer bladeren is in de gehele toets mogelijk. De leerling kan zo een eigen strategie bepalen bij de keuze van de volgorde van te maken opgaven en hij kan ook terug naar een eerder gemaakte opgave en het antwoord alsnog wijzigen. *Zie ook 4.4.*

De afnametijd voor de rekentoets ER is zo vastgesteld dat de leerling meer tijd wordt gegund. De rekentoets ER duurt 30 minuten langer dan de reguliere rekentoets: de 2ER-toets duurt 120 minuten en de 3ER-toets duurt 150 minuten. *Zie ook 2.3.*

1.2 De pilot rekentoets 2A-ER

Ook in schooljaar 2018-2019 bestaat de mogelijkheid om de aangepaste variant van de pilottoets 2A te maken, de pilottoets 2A-ER. De vmbo-bb leerling met dyscalculie of een ernstig rekenprobleem kan de rekentoets 2A-ER maken als hij niet in staat blijkt te zijn om op de rekentoets 2A te laten zien waartoe hij in staat is vanwege zijn beperking. Ook de vmbo-bb leerling die op de rekentoets 2ER niet voldoende kan laten zien, heeft de mogelijkheid de rekentoets 2A-ER

te maken. Voor de rekentoets 2A-ER geldt ten opzichte van 2A hetzelfde als voor 2ER ten opzichte van 2F: de problemen zijn niet eenvoudiger, maar het rekenhandwerk wel.

Voor deelname aan de rekentoets 2A-ER gelden dezelfde voorwaarden als die worden gehanteerd voor deelname aan de rekentoets 2ER en 3ER. *Zie ook 1.3.*

In schooljaar 2018-2019 is zowel de rekentoets 2A als de rekentoets 2A-ER een pilot. Dit betekent dat naast deelname aan een pilottoets de leerling de rekentoets 2F of 2ER moet maken.

Het cijfer voor de rekentoets 2A-ER is geen officieel cijfer en telt niet mee voor diplomering. Het resultaat van deze rekentoets kan op een bijlage bij de cijferlijst worden vermeld.

De inhoud van deze brochure is ook van toepassing op de rekentoets 2A-ER tenzij, vanwege het pilot karakter van 2A-ER, anders wordt vermeld.

1.3 Voorwaarden voor deelname

Als voorwaarde voor deelname aan de rekentoets ER geldt dat:

- a. In het voortraject in het onderwijs is vastgesteld dat door ernstige rekenproblemen zoals dyscalculie de eisen van de reguliere rekentoets niet haalbaar zijn, ook niet nadat in dat voortraject sprake was van remediëring en daarbij behorende extra inspanning (oefening) door de leerling.
En
- b. Bij voorkeur voorafgaand aan de afname van de rekentoets ER door de school een trainingstraject is geboden, gericht op de aangepaste afname en dit traject ook door de leerling met extra inspanning (oefening) is gevolgd. (niet verplicht, *zie ook N.B.*)
En
- c. Er een goed toegankelijk dossier is van de leerling waarin de onderdelen a. en b. zijn beschreven en tevens is aangegeven dat de deelnemer op de hoogte is van de aantekening "ER" op de cijferlijst en mogelijke consequenties. *Zie ook 1.4.*

Een dyscalculieverklaring is géén voorwaarde voor toelating maar kan wel als basis dienen van het voortraject genoemd onder a.

Omgekeerd: als een leerling beschikt over een dyscalculieverklaring, maar er is niet voldaan aan de hiervoor genoemde eisen, dan is deelname aan de rekentoets ER *niet* toegestaan.

Een leerling met een dyscalculieverklaring die niet de rekentoets ER maakt, maar aan enkele aanpassingen in de wijze van toetsing genoeg heeft, kan – net als de leerling met dyslexie – een (iets) andere wijze van afname van de reguliere rekentoets 2F of 3F aanvragen. In dit geval is de dyscalculieverklaring wél een voorwaarde en hoeft verder niet aan de eisen, zoals genoemd onder a. en b., te worden voldaan. *Zie ook 1.5.*

N.B.: In het Eindtoets Besluit artikel 46a lid 4 is remediëring zoals beschreven onder a. opgenomen in het kader van de vaststelling of een leerling ernstige rekenproblemen heeft. Uiteraard hoeft de remediëring niet bij de vaststelling van de rekenproblemen te eindigen, in het kader van de zorgplicht kan de school blijvend remediëring aanbieden zoals beschreven onder b.

1.4 Consequenties

Bij het vermelden van het cijfer wordt zichtbaar aan welke toets de leerling heeft deelgenomen, 3F of 3ER of 2F of 2ER. In 2018-2019 telt het cijfer van de rekentoets niet mee in de slaag-/zakbeslissing. Deelname aan de rekentoets is echter wel verplicht en het cijfer zal dan ook zichtbaar zijn op de cijferlijst. Bij het cijfer zal een vermelding komen aan welke toets de leerling heeft deelgenomen: 2F, 2ER, 3F of 3ER. Een uitzondering hierop vormt het vmbo-bb in schooljaar 2018-2019: het cijfer van de rekentoets van deze leerlingen zal zichtbaar zijn op de *bijlage* in plaats van op de cijferlijst.

Mocht een leerling zowel de reguliere rekentoets als de rekentoets ER hebben afgelegd, kan hij kiezen welk resultaat op de cijferlijst komt. Wanneer de leerling kiest voor het cijfer van de reguliere rekentoets, dan wordt er niet vermeld dat aan een rekentoets ER is deelgenomen.

Vooralsnog geldt er voor leerlingen die de rekentoets ER hebben gemaakt geen doorstroombeperking naar opleidingen in het hoger beroepsonderwijs, dus ook niet naar de pabo of andere lerarenopleidingen.

1.5 Aanpassingen in afnamecondities van de reguliere rekentoets

Voor leerlingen met een geldige dyscalculieverklaring bestaat de mogelijkheid tot aanpassingen in de afnamecondities van de reguliere rekentoets 2F of 3F en in de pilottoets 2A. Er is dan dus geen sprake van aanpassing van de rekentoets zelf.

De aanpassingen zijn tweeledig. De leerling mag gebruikmaken van de standaard rekenkaart (zie ook 2.2 en 4.3) en hij kan aanspraak maken op een half uur extra tijd. De aanpassing is verwant aan de aanpassing voor leerlingen met dyslexie, die een ruggensteuntje bij het lezen hebben in de vorm van audio en eveneens recht hebben op extra tijd van (ten hoogste) een half uur. Voor deze aanpassing is daarom, net als bij dyslexie, een deskundigenverklaring vereist. De voorwaarden voor het gebruik van de rekenmachine zijn gelijk aan de voorwaarden voor het gebruik van de rekenmachine door leerlingen zonder dyscalculieverklaring: met andere woorden, het gebruik van de rekenmachine is niet bij alle opgaven toegestaan. Een aanpassing in de afnamecondities verandert niets aan de inhoud van de toets, net als bij de leerling met dyslexie. Een aantekening op de cijferlijst is niet aan de orde.

Het is niet toegestaan om in één afnameperiode zowel de reguliere toets (al dan niet met aanpassing van de afnamecondities) als de rekentoets ER af te leggen. Het is wel mogelijk om tussen de afnameperiodes te wisselen van de reguliere toets naar de rekentoets ER, mits is voldaan aan de voorwaarden voor deelname aan de rekentoets ER. De leerling mag ook wisselen van de rekentoets ER naar de reguliere rekentoets.

N.B.: Het behalen van een voldoende voor de rekentoets ER is geen voorwaarde voor het kunnen wisselen naar de reguliere rekentoets 2F of 3F. Dit is een verschil met het mbo, waar een voldoende voor de rekentoets ER een voorwaarde is voor het wisselen naar de reguliere rekentoets 2F of 3F.

1.6 Andere beperkingen

Voor leerlingen met *dyslexie* die een geldige dyslexieverklaring hebben, is verklanking mogelijk. In de software Facet is verklanking een standaardvoorziening bij elke toets. Dit moet wel per leerling aangegeven worden in Facet. Voor de leerlingen met dyslexie geldt dat de school hen de beschikking moet geven over een hoofdtelefoon en er zorg voor draagt dat anderen de hoofdtelefoon niet (kunnen) gebruiken.

Voor leerlingen met een *auditieve beperking* zijn geen nadere aanpassingen nodig in de rekentoets ER.

Voor leerlingen met een *visuele beperking* dient de aanpassing van de rekentoets ER speciaal te worden aangevraagd. In overleg zal worden nagegaan welke vorm dit schooljaar mogelijk is. Zo zal de rekenkaart niet zonder meer bruikbaar zijn voor leerlingen met een ernstige visuele beperking. Zie ook 2.3.

1.7 Aanvragen en levering

De rekentoetsen ER worden op dezelfde wijze aan uw school geleverd als de reguliere rekentoetsen. De rekentoetsen 2A-ER, 2ER en 3ER hebben ieder een eigen vakcode voor de

afname in Facet, deze kunt u vinden op <https://duo.nl/zakelijk/images/vakcodes-vo-2017-2018-versie-28-08-2017.pdf>

De afname van de rekentoets ER hoeft niet gemeld te worden aan de Inspectie van het Onderwijs (hierna: inspectie). De rekentoets ER valt namelijk strikt genomen buiten artikel 55 dat alleen over de wijze van examinering gaat. Het is de verantwoordelijkheid van de school om uitsluitend leerlingen te laten deelnemen aan de rekentoets ER die die recht op hebben.

Wie een aanpassing wenst in de afnamecondities van de rekentoets ER (bijvoorbeeld extra tijd vanwege een andere beperking dan dyscalculie) of van de reguliere rekentoets (bijvoorbeeld extra tijd en/of rekenkaart), meldt dat aan de inspectie via het Internet Schooldossier. Het toezicht op de juiste toepassing van de regels berust zoals altijd bij de inspectie.

1.8 Afname

De rekentoets ER, zoals in 1.1 beschreven, wordt in het schooljaar 2018-2019 in elke afnameperiode aangeboden.

1.9 Mondeling

Als blijkt dat de leerling door rekenangst blijft vastlopen op de rekentoets ER, kan in overleg met het CvTE de wijze van examinering worden aangepast, bijvoorbeeld in de vorm van een mondelinge afname door het CvTE. Bij een mondelinge afname wordt beter dan bij een digitale afname geconstateerd dat een leerling blokkeert, en kan daarop adequaat worden gehandeld. Meer informatie over het mondeling is te vinden in het document 'Toelichting mondelinge rekentoets ER VO'.

2 Nadere regels

2.1 Regels voor de rekenmachine

De leerling mag bij de rekentoets ER bij alle opgaven een rekenmachine gebruiken. Hij kan kiezen voor de eigen rekenmachine of gebruikmaken van de in de toets ingebouwde rekenmachine. Een grafische rekenmachine is niet toegestaan. De rekenmachine mag niet op het lichtnet zijn aangesloten en geen radiografische communicatiemogelijkheden bevatten. Rekenmachines die met een tweeregelig scherm tabellen kunnen leveren zijn toegestaan. Gezien de aard van de rekentoets ER volstaat een zo eenvoudige rekenmachine. *Zie ook 4.2.*

Als een leerling met een dyscalculieverklaring de reguliere rekentoets aflegt met aanpassingen in de afnamecondities, dan mag hij uitsluitend de ingebouwde rekenmachine gebruiken. *Zie ook 1.4.*

2.2 Regels voor de reken- of formulekaart

De leerling mag bij de rekentoets ER gebruikmaken van de door het CvTE vastgestelde rekenkaarten, zowel de standaard- als aanvullende rekenkaart. De leerling mag de kaart niet uitbreiden met eigen formules, maar mag wel delen van de rekenkaart achterwege laten. Eenvoudige lay-outaanpassingen (vergroting, verticaal i.p.v. horizontaal of hardere markering van rijen of kolommen) zijn toegestaan. Als de gevolgde didactiek een volledig andere rekenkaart vereist of bij twijfel over de rekenkaart, kan de school dit aan het CvTE voorleggen: bepkering@cvte.nl. Ook als u aanvullingen/alternatieven heeft voor de rekenkaart, ontvangen wij deze graag. *Zie ook 4.3.*

De leerling die bij de reguliere rekentoets vraagt om andere afnamecondities en beschikt over een geldige dyscalculieverklaring, mag alleen gebruikmaken van de standaardrekenkaart.

Gebruik rekenkaart bij centrale examens

De leerling die voldoet aan de voorwaarden voor deelname aan de rekentoets ER, mag de standaardrekenkaart ook gebruiken bij de centrale examens waarbij rekenwerk een substantiële rol speelt. Het zal hierbij in het algemeen gaan om vakken zoals wiskunde en economie.

De leerling die deelneemt aan de reguliere rekentoets en op basis van zijn dyscalculieverklaring enkele aanpassingen krijgt in de afnamecondities, mag ook de standaardrekenkaart gebruiken bij de centrale examens met rekenwerk.

De aanvullende rekenkaart mag door geen enkele leerling gebruikt worden bij de centrale examens, het gebruik van de aanvullende rekenkaart is uitsluitend bij het maken van de ER-toets toegestaan. *Zie ook 4.3.*

N.B.: De standaardrekenkaart mag bij de reguliere rekentoets (2F of 3F) uitsluitend gebruikt worden door een leerling met een dyscalculieverklaring. De leerling zonder dyscalculieverklaring mag de standaardrekenkaart in geen enkel geval gebruiken bij de reguliere rekentoets, ook niet wanneer de leerling eerder de rekentoets ER heeft gemaakt.

2.3 Regels bij meerdere beperkingen

In het algemeen geldt dat als een leerling meerdere beperkingen heeft (bijvoorbeeld ADHD en PDD-NOS) niet zonder meer twee keer een half uur tijdverlenging mag worden toegekend. Dit geldt dus ook voor de leerling met bijvoorbeeld dyscalculie en ADHD die deelneemt aan de reguliere toets maar met aanpassingen in de afnamecondities. Deze leerling krijgt *niet* tweemaal een half uur extra tijd, maar één keer. Als de school constateert dat bij een leerling met meerdere beperkingen geen recht wordt gedaan door één keer een half uur tijdsverlenging te geven, kan de school contact opnemen met het CvTE. Het is mogelijk dat dan een alternatieve oplossing wordt geboden die in de standaardregels niet is voorzien.

Voor de rekentoets ER ligt de situatie anders. Deze toets krijgt een op de inhoud en doelgroep aangepaste tijdsduur. Die tijdsduur ligt vast voor alle deelnemers. Het rekenprobleem is al in de toetstijd verdisconteerd. Heeft de leerling daarnaast een in een deskundigenverklaring bevestigde andere beperking, dan kan de school hem ten hoogste een half uur extra toestaan bovenop de standaardtijd. Met andere woorden: de leerling met dyscalculie en dyslexie kan bovenop de standaardtijd van de rekentoets ER een half uur extra krijgen vanwege zijn dyslexie. De leerling met dyscalculie, dyslexie en ADHD kan ook een half uur extra krijgen bovenop de voor de rekentoets ER geldende standaardtijd. De leerling met alleen dyscalculie krijgt géén half uur extra.

3 Regels voor deelname

3.1 Beslissing

Het is de directeur die (aan de hand van het dossier van de leerling) bepaalt of een leerling voldoet aan de voorwaarden voor deelname aan de rekentoets ER. De leerling beslist of hij van het recht gebruik wil maken. Een leerling kan de rekentoets ER dus niet maken zonder toestemming van de directeur. Evenmin kan de leerling tegen zijn wil de rekentoets ER maken. De wijze waarop de directeur besluit, is geregeld door de school en zal in principe niet afwijken van de regels geldend voor toekenning van andere faciliteiten.

3.2 Dossier

Het beknopte leerlingdossier dat aangelegd moet worden voor deelname aan de rekentoets ER (dat ook kan dienen als basis voor de beslissing door leerling en school) bevat:

- Een korte beschrijving van de analyse die door de school is gemaakt over de haalbaarheid van de standaard rekendoelen. Daarbij kan een verwijzing naar de stadia in het protocol ERWD een handig format zijn. *Zie ook 4.1.*
- Een korte beschrijving van het gerichte traject als voorbereiding op de rekentoets ER.

- Een verklaring dat de leerling kiest voor de rekentoets ER, dat hij op de hoogte is van het feit dat dit leidt tot een aantekening op de cijferlijst en eventueel tot beperkingen in de doorstroom.
- Indien aanwezig een deskundigenverklaring. (niet verplicht)
- Indien aanwezig, verklaringen van het voorafgaand onderwijs inzake de beperking, en de maatregelen die zijn genomen inzake onderwijs en toetsing. (niet verplicht)

4 Achtergrondinformatie

4.1 Ernstige rekenproblemen zoals dyscalculie

De gangbare definitie van dyscalculie is ruim. Bij dyscalculie is er sprake van hardnekkige problemen met het leren en het vlot en accuraat oproepen en toepassen van rekenwiskundekennis. Deze problemen zijn niet toe te schrijven aan slecht onderwijs of didactische verwaarlozing en leiden ertoe dat de rekenvaardigheid achterblijft bij de andere cognitieve vaardigheden. Voor meer informatie over ernstige rekenproblemen en dyscalculie kunt u het Protocol ERWD raadplegen, te vinden via: <https://erwd.nl/protocol>.

Het is moeilijk om de groep nauwkeurig af te bakenen. Als de leerling wat ouder is (14+), is het heel lastig om vast te stellen of de oorzaak ligt in didactiek of onderwijs, of in de beperking. De leerling heeft baat bij ondersteuning (geheugensteuntjes) maar ook dan liggen zijn resultaten ver onder het gemiddelde. Een toekomst die een groot beroep doet op rekenvaardigheid ligt niet voor de hand. Maar ook voor een toekomst in andere beroepen is het van belang dat hij zo goed mogelijk leert rekenen, eventueel met gebruikmaking van doeltreffende hulpmiddelen. De rekentoets stimuleert om doelen te halen maar mag er niet toe leiden dat onnodig wegen worden afgesloten. Daarom is er voor deze leerlingen een aangepaste toets beschikbaar: de rekentoets ER.

4.2 Rekenmachine

Een rekenmachine is een haast vanzelfsprekend hulpmiddel voor veel mensen met ernstige rekenproblemen zoals dyscalculie. Als zij – wat vaak het geval is – moeite hebben met automatiseren van bewerkingen, tafels en dergelijke, dan voorkomt de rekenmachine dat 44 – 17 op de vingers moet worden uitgerekend. De rekenmachine vervangt het getalbegrip echter niet. Wie een slecht ontwikkeld getalbegrip heeft en dus niet weet wat optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen en procenten inhouden, maakt ook met de rekenmachine rekenfouten.

In principe tast de rekenmachine de toetseisen niet aan. De toetseisen sluiten het gebruik van een hulpmiddel niet uit, mits de leerling er blijk van geeft te weten wat hij doet en over de vaardigheden beschikt om het voorgelegde probleem op te lossen. Dat bij de reguliere toets ook vragen worden gesteld waarbij de rekenmachine niet mag worden gebruikt, heeft te maken met het feit dat als een leerling in staat is rekenkundige bewerkingen etc. te automatiseren, het heel handig is als die vaardigheid wordt bijgehouden. De opgaven in de rekentoets die zonder rekenmachine gemaakt moeten worden, stimuleren dat. Echter, als de automatisering een bottleneck wordt die het leren rekenen belemmert, dan moet en kan die belemmering worden weggenomen. Die belemmering wordt weggenomen in de rekentoets ER.

De opgaven in de rekentoets ER worden op het gebruik van de rekenmachine aangepast. Een opgave zoals "4242 gedeeld door 7 is ..." is een vraag die zonder rekenmachine op zinvolle wijze toetst of de leerling begrip heeft van eenheden, tientallen, honderdtallen enzovoorts. Als een rekenmachine wordt toegestaan, is de opgave slechts een knoppenoefening. Voor dezelfde toetseis is dan een andere opgave nodig. Het is daarom niet toegestaan om de rekenmachine te gebruiken bij alle opgaven van de reguliere rekentoets, ook niet als een dyscalculieverklaring aanwezig is.

4.3 Reken-/formulekaart

Een formulekaart geeft ondersteuning bij het onthouden van op zichzelf voor de leerling betekenisloze bewerkingen. Deze wordt daarom door deskundigen sterk geadviseerd aan leerlingen

bij wie de dyscalculie waarschijnlijk het gevolg is van problemen bij het automatiseren van handelingen en bewerkingen. Deskundigen geven ook aan dat hierbij maatwerk nodig is: een werkbare formulekaart moet door de leerling zelf worden samengesteld. Uit analyse van in het voortgezet onderwijs gebruikte kaarten blijkt dat veel kaarten (met name eigen kaarten met veel formules) ervoor zorgen dat in het centraal toets het volgens de toetseisen vereiste inzicht niet meer wordt getoetst. Het gebruik van een uitgebreide rekenkaart tijdens het schooltoets leidt er niet alleen toe dat de leerling onvoldoende is voorbereid op de context van het centraal toets, maar kan er ook toe leiden dat de vereiste begripsvorming tijdens onderwijs en schooltoets wordt gehinderd door trucmatig invullen in een formule. Dit belemmert de ontwikkeling van het gewenste inzicht. De school mag daarom *geen* eigen reken- of formulekaart bij het centraal toets rekenen toestaan, ook niet als dat in de deskundigenverklaring expliciet is genoemd.

De standaard en aanvullende rekenkaarten van het CvTE zijn zorgvuldig uitgezocht op het bieden van ondersteuning bij het rekenen zonder het procesinzicht te vervangen, wat een belangrijk toetsdoel is.

4.4 Terugbladeren

De reguliere rekentoets bestaat vanaf schooljaar 2014-2015 uit twee secties; een deel waarbij de rekenmachine gebruikt mag worden en een deel waarbij het gebruik van de rekenmachine niet is toegestaan. In beide secties kan heen en weer gebladerd worden, tussen de secties kan dit niet. Dit heeft een reden: zo wordt voorkomen dat de rekenmachine ingezet kan worden in de sectie waarbij dit niet is toegestaan. De rekentoets ER bestaat uit één sectie omdat het gebruik van de rekenmachine in de gehele toets is toegestaan, zo kan er in de gehele toets heen en weer worden gebladerd.

Utrecht, september 2018